

novе knjižige...

ANTIČKI TEATAR NA TLU
JUGOSLAVIJE, Matica srpska
— Savez arheoloških društava
154 Jugoslavije, Novi Sad, 1979.

Pred nama je knjiga (zapravo katalog izložbe pod istim naslovom) i to takva knjiga (ili katalog) kakvih bismo željeli imati što više. Prije svega, riječ je o prvom (dodao bih i uspješnom) pokušaju da se jedna tematika ovako cjelovito obradi uz sudjelovanje velikog broja muzeja i muzejskih suradnika, a uz to treba reći da je ova tematika i te kako važan dio antičke kulture koji možda u najvećoj mjeri povezuje današnjicu s njezinim drevnim počecima. Na žalost, spoznavanje tih početaka poprimilo je danas i kod vrlo obrazovanih ljudi oblik ekstenzivnog prihvaćanja gomile rasutih podataka u kojima se većina smisla gubi u nepovezanosti činjenica. Stoga smatram da ovakav tematski pristup pojedinim problemima antike, ali i mnogo

širim od antike, ima danas presudan značaj u formiranju odnosa prema antičkom nasljeđu u svoj njegovoj širini.

Naša je zemlja, postalo je to već otrcana fraza, prve dodire s grčkom kulturom doživjela vrlo rano. Brojne naseobine, import i neposredni kontakti snažno su djelovali na prihvaćanje antičke kulture. Rimsko osvajanje sredinom 2. stoljeća pr.n.e. tom je procesu dalo i sasvim oficijelni karakter. Stoga je sasvim razumljivo da je milenijsko trajanje antike na našem tlu moralo ostaviti značajne ostatke. Neki su od njih poznati gotovo svakome, a naši muzeji posjeduju i golem broj spomenika koji mogu ilustrirati svakodnevni život onoga doba. Jedan od vidova tog života, i to jedan od najznačajnijih, jest rađanje i razvoj teatra. Ovaj katalog (a i izložba sama koja je postavljena u nizu naših gradova) može predstaviti i nastanak i razvoj teatra i grčkog i rimskog (ovog potonjeg u njegovoj kontaminaciji s

drugim oblicima spektakla), te je on ujedno i vrlo vrijedan priručnik koji neće završiti svoj vijek sa završetkom izložbe, već će moći poslužiti svim onima koji se teatrom bave (a i antičkom, dakako) i pred katedrom i iza nje.

Knjiga započinje uvodnom studijom Dušana Rnjaka (ujedno i autora koncepcije cijelog kataloga) koja historijskom pregledu nastanka i razvoja antičkog kazališta pristupa preko arheološkog materijala što je na našem tlu ostao kao svjedočanstvo teatarskog života. Na taj način, umjesto školskog prikaza dobili smo takav slijed podataka koji je potvrđen i provjerljiv, a s druge strane skladno povezan s historijskim tokom razvoja kazališta. I dok se većina pristupačnih tekstova bavi uglavnom književnopovijesnom i književnoteoretskom stranom teatra, u ovoj su studiji (uz sav respekt što ga književnopovijesni pristup zaslužuje) osvijetljeni i oni zanemareni dijelovi teatra: zgrada, rekviziti, predstave, publika. Dijelovi studije Dušana Rnjaka povezani su s pet odjeljaka samog kataloškog dijela knjige. Prvi od tih odjeljaka nazvan *Od kulta do pozorišta* obuhvaća materijalna svjedočanstva o nastanku kazališne predstave iz ditiramba i mitološku podlogu dramskih djela.

Drugi odjeljak, nazvan *Pozorište — umetničko nadahnuće antičkog sveta*, prikaz je geneze novonastale književne tvorevine: drame (u njezina tri vida: tragediji, komediji i satirskoj igri). Treći odjeljak, pod nazivom *Maska*, prikaz je ostataka teatarskih rekvizita i odlično ilustrira sam teatarski čin — izvođenje drame. Četvrti odjeljak

obuhvatio je rimsko kazalište i ostale rimske spektakle: zabave u amfiteatru, u cirkusu i na hipodromu. Peti i posljednji odjeljak posvećen je drugom važnom činiocu dramske predstave: publici. U ovom su odjeljku prezentirani oni materijalni ostaci koji osvijetljavaju način komuniciranja teatra kao institucije i kazališne publike.

Katološki je dio u navedenih pet odjeljaka obuhvatio 619 predmeta vezanih za pojavu antičkog kazališta. Svaki je predmet obrađen i opisan. Veliki broj izložaka reproduciran je na fotografijama priloženim pojedinim odjeljcima kataloga, a nepokretni su spomenici predstavljeni fotografijama, planovima i rekonstrukcijama.

Uz svaki je katalogizirani predmet navedena i bibliografija radova u kojima je publiciran. Redakcijsku obradu kataloških jedinica uz Dušana Rnjaka izvršila je i Danica Dimitrijević. Epigrafske je tekstove preveo Branimir Gabričević. Na kraju je knjige priložena i karta nalazišta.

Uz sve navedene sadržajne vrijednosti treba se na kraju osvrnuti i na vrlo visok tehnički nivo ove knjige i na njezinu likovnu opremu. U tom pogledu knjiga je više izuzetak no pravilo u našem izdavaštvu i to, uz sve prije navedene značajke, čini od *Antičkog teatra na tlu Jugoslavije* izuzetno djelo.

Zlatko Šešelj

...i časopisi

Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine 7–8/1978

156

Ovaj časopis Odjela za povijest filozofije Centra za povijesne znanosti u Zagrebu koji kao dvobroj izlazi jedanput godišnje donosi obilje priloga. Premda se prvenstveno bavi izučavanjem i prezentiranjem hrvatske filozofske baštine, ovaj časopis zadire i u područje kojim se i naš časopis bavi, jer *via facti* golem opus naše starije filozofije pisan je latinskim jezikom, kao jezikom evropske intelektualne elite sve do kraja 17. stoljeća. Listajući stranice *Priloga* vraćamo se opet na misao izrečenu bezbroj puta da je naša baština pisana uglavnom latinskim u velikoj mjeri još sasvim nepoznata ovom vremenu i da na nj nema gotovo nikakav utjecaj. Pojedina izdanja koja su se pojavila u nas posljednjih godina pridonijela su boljem upoznavanju tog dijela naše povijesti i kulture, a i *Prilozi* u tom

smislu imaju značajno mjesto. S tog dodirnog područja navodim pojedine članke.

Marija Brida u članku *Spor Jurja Dubrovčanina i Cesara Cremoninija o formama elemenata* analizira raspravu s početka 17. st. dvaju filozofa koje su imale oblik polemike, a utjecale su na razvoj aristotelizma na talijanskim univerzitetima. Članak o djelu Matije Frkića (1583–1669), porijeklom s Krka, pod naslovom *Dva osnovna peripatetička problema u djelu Matije Frkića* napisala je Mihaela Girardi Karšulin. Iz golema Frkićeva opusa autorica izdvaja najznačajnije Frkićevo filozofsko djelo *Vestigiones peripatheticae* (Peripatetička istraživanja) te analizira problematiku iznesenu u njemu. Čovjeku koji je svoje djelo ugradio u same temelje dominikanskog reda, Pavlu iz Ugarske i njegovu porijeklu posvetio je članak Stjepan Krasić pod naslovom: „*Fr. Paulus Hungarus seu, ut alii volunt, Dalmata*

O.P.“ jedna zanimljiva ličnost iz XIII st. *Filozofska baština hrvatskih podunavskih pisaca XVIII stoljeća* naslov je članka Ante Sekulića, zapravo bibliografije autora filozofskih djela koji su djelovali u Podunavlju. Sličnog su karaktera i tri slijedeća članka: Damir Barbarić piše *O Kačićevim filozofijskim rukopisima*, Serafin Hrkáč popisuje kratku bibliografiju *Filozofijski rukopisi na latinskom jeziku franjevačke biblioteke u Kraljevoj Sutjesci*, a Šime Jurić prezentira *Nepoznata izdanja „Logike i Etike“ Fausta Vrančića*.

Zlatko Šešelj

Umjetnost riječi 1/1979

U svojoj studiji O odnosu i uzajamnim vezama književnosti pisane na latinskome i narodnim jezicima Vladimir Vratović razmatra pitanje proučavanja bogate latinističke književnosti ne u odnosu prema evropskoj humanističkoj književnoj republici (jer se na tom području našlo dosta istraživača), već u odnosu prema istovremenom stvaralaštvu na narodnim jezicima. Prečesto se, naime, latinizam pojedinih nacionalnih književnosti izdvajao iz tijela cjelokupnog stvaralaštva jedne kulturne cjeline i tako izdvojen proučavao drukčijim mjerilima i kriterijima. Dakako, i ovakvo izdvajanje i uspostavljanje koordinata unutar tako prekrojene karte evropskog književnog stvaralaštva dalo je svoje rezultate, i oni su jednim dijelom vrlo vrijedni. No preostaje da se na cijelom području pojedinačne

nacionalne, a potom i evropske, književnosti uspostavi sistem pristupa i proučavanja koji će zadovoljiti oba vida književnosti: latinističku i književnost na narodnim jezicima U tom smislu postoje već neka iskustva (Vratović navodi talijanske i poljske istraživače kao primjer), a u nas se ovakvu pristupu posvećuje pažnja tek u novije vrijeme (uz Kombola i Krstića treba spomenuti i antologiju tekstova *Hrvatski latinisti I/II* što su je u okviru biblioteke Pet stoljeća hrvatske književnosti priredili Veljko Gortan i Vladimir Vratović). Hrvatska književnost imala bi, Vratović to demonstrira u nekoliko vrlo uvjerljivih primjera, na tom prostoru mnogo što pokazati. „Spoznaja o povezanosti i uzajamnosti stvaranja u književnosti latinskoga i književnosti narodnoga izraza – bile one trajne ili djelomične, ostvarivale se u okviru iste nacionalne književnosti, iste stilske epohe ili istoga književnog roda – dovodi i dovodit će, uvjeren sam, još više do plodnih i čak neočekivanih rezultata. Neočekivanih utoliko što će se iz usporednog promatranja književnosti narodnog i latinskog izraza mnogo jasnije očitovati sklop, cjelokupnost jedinstvene nacionalne književnosti. A pri tome, posebnosti koje imaju književnost narodnog izraza s jedne i književnost latinskog izraza s druge strane, neće ni u kojem pogledu biti zastrte“ – zaključuje svoju studiju Vladimir Vratović.

Zlatko Šešelj

157

Milivoj Sironić u ovom broju *Foruma* objavljuje kratku studiju *Tirtej, pjesnik spartanske ratničke slave* nastavljajući monografske opise grčkih pjesnika koje već duži niz godina sistematski objavljuje u ovom časopisu.

158 Tirtej je pjesnik kojeg su slavili i uzdizali već suvremenici kao uzor patriotizma i uzvišenih moralnih načela. No premda je dostigao veliku slavu (uspoređivali su značaj njegove poezije s Homerovom, o njegovu životu, osim legendarnih podataka, gotovo ništa ne znamo. Više podataka možemo o pjesnikovu životu crpiti tek iz ostataka njegovih pjesama koje su antički filolozi dijelili u tri skupine, i to Opomene (*Ἐποὶ*), Zakonitost (*Ἐθνομία*) i Koračnice (*Ἐμβάτηρια*). Slijedeći fragmente Tirtejeve lirike Sironić ocrtava etičko i političko polazište Tirtejevih pjesama: kolektiv. Spartanski odgoj i uopće spartanski način života, težnja potpunom utapanju jedinke u zajednici i suprotstavljanje ove zajednice neprijateljskom svijetu koji je okružuje to su temeljni motivi ove lirike. No ova lirika nije lišena istančanih osjećaja: opis borbe i junaštva, ali i smrti i stradanja, slika ljudske nesreće porobljenih i jada siromaštva odaju pjesnika koji je svoje vrijeme snažno osjećao i proživljavao i posvjedočuje mišljenje što ga je antika gajila o Tirteju. Imamo li pri tome na umu da je do našeg vremena dopro tek neznatan dio ove poezije i da o njoj iznosimo mišljenje na temelju elementarnih spoznaja, Tirtej i njegov pogled na svijet i etičke principe koji tim svijetom treba da

upravljaju izražen poezijom predstavljaju jedan od vrhunaca grčke lirike.

„Ograničeno slaganje našeg doba i shvaćanja sa spartanskim državnim uređenjem, a osobito budna i nesklopa kritička strogost u tome da izolira čist lirizam od svih drugih dodataka, otuđili su Tirteja suvremenom ukusu” – napominje na kraju svoje studije Milivoj Sironić. A ova studija, potkrijepljena obiljem citata, dokaz je da u tome nisu bili sasvim u pravu.

Zlatko Šešelj